

УДК 37.091.212:316.3-028.63

Струтинська Оксана Віталіївна

доцент, кандидат педагогічних наук,

заступник декана з наукової роботи та міжнародної діяльності факультету інформатики,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна

o.v.strutynska@npu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-3555-070X

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПОКОЛІННЯ УЧНІВ І СТУДЕНТІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Стаття присвячена особливостям сучасного покоління учнів і студентів; впливу цифрових технологій на їх розвиток. Сучасне покоління дітей народжується та зростає в умовах швидкого розвитку цифрових технологій, цифрової трансформації багатьох галузей суспільної діяльності тощо. Ці зміни молодь сприймає як повсякденні явища, це їх звичайний світ, в якому вони легко орієнтуються й приймають нові формати взаємодії природно. Для того, щоб ефективно навчати молодь, потрібно розуміти їх мотиваційні чинники, способи мислення, особливості сприйняття навчального матеріалу в умовах постійного використання ними цифрових технологій і цифрових пристроїв. У статті подано короткі характеристики поколінь відповідно до теорії поколінь Н. Хоуа і У. Штрауса. Охарактеризовано особливості поколінь Y і Z, представниками яких є сучасні студенти та учні відповідно. Визначено, що навчання представників покоління Y істотно відрізняється від навчання студентів минулих років. Сучасні студенти мають ряд характеристик, які кардинально змінюють традиційний навчальний процес. Характерними особливостями представників покоління Z, до яких належать сучасні учні, є те, що вони ефективніше використовують технології. Таким чином, розуміючи ці особливості розвитку учнів і студентів, педагоги можуть підвищити й ефективність та результативність їх навчання. У дослідженні охарактеризовано вплив цифрових технологій на розвиток сучасної молоді, а саме визначено, яким чином діти залучені до використання цифрових технологій; як робота в онлайн середовищі та комунікація за допомогою цифрових пристроїв впливає на розвиток сучасного покоління; як це відрізняється від традиційних способів сприйняття даних та ін. Також розглянуто деякі негативні наслідки впливу цифрових технологій на сучасну молодь, розглянуто найпоширеніші загрози при роботі дітей в інтернеті та можливі шляхи забезпечення їх інформаційної безпеки. Результати проведеного дослідження показали важливість урахування особливостей сучасного покоління учнів і студентів для визначення шляхів ефективної педагогічної взаємодії з ними.

Ключові слова: цифрові технології; покоління Y; покоління Z; "кліпове" мислення; медіаграмотність

1. ВСТУП

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Багато останніх досліджень вказують на те, що зміни, які відбуваються в процесі становлення цифрового суспільства, призводять до того, що традиційна система освіти недостатньо спроможна задовольнити потреби соціуму в підготовці сучасної молоді до життя в нових умовах.

Сучасне покоління дітей народжується та зростає в умовах швидкого розвитку цифрових технологій, цифрової трансформації багатьох галузей суспільної діяльності тощо. Ці зміни молодь сприймає як повсякденні явища, це їх звичайний світ, в якому вони легко орієнтуються й приймають нові формати взаємодії природно.

Роль учителів та батьків як основних джерел нових знань вже суттєво змінилася для підростаючого покоління. Адже сучасний школяр може швидше, ніж іноді дорослі відшукати певні дані та їх використовувати. Для того, щоб ефективно навчати молодь, потрібно розуміти їх мотиваційні чинники, способи мислення, особливості сприйняття навчального матеріалу в умовах постійного використання ними цифрових пристроїв тощо.

Аналіз наукових досліджень. Дослідження, що стосуються пошуку ефективних способів навчання сучасного покоління студентів і учнів, на теперішній час інтенсивно проводяться як в Україні, так і в багатьох країнах світу (Г.П. Бахтіна, А.Ф. Волков, Є.А. Зеленов, Є.Р. Ісаєва, Дж. Катс, О. Корнута, Л.А. Коростіль, Т.П. Лумпієва, Ю.М. Опанасенко, І.І. Подік, С.М. Попова, М. Пренскій, Т. Пригоровська, А.В. Сапа, Т.В. Семеновських, М.А. Умрик, Н. Хоув, У. Штраус та ін.). Зокрема, у дослідженнях [1-9] розглянуто риси сучасних школярів і студентів, способи ефективної педагогічної взаємодії з ними, психологічні особливості навчання студентів на основі використання технологій змішаного навчання та ін. В той же час це недостатньо уваги приділено аналізу впливу цифрових технологій на розвиток сучасної молоді, чому і присвячено дане дослідження.

Мета дослідження: розглянути особливості сучасного покоління учнів і студентів; проаналізувати особливості їх мислення; з'ясувати вплив цифрових технологій на розвиток дітей; визначити шляхи включення учнів і студентів у навчальний процес з урахуванням особливостей їх розвитку.

2. ПОДАННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

2.1. Коротка характеристика поколінь відповідно до теорії поколінь

Особливості нового покоління частково пояснюються "*теорією поколінь*", створеною американськими вченими Нейлом Хоувом (*Neil Howe*) та Уільямом Штраусом (*William Strauss*) у 1991 році [10].

Теорія поколінь була спрямована на вивчення англо-американської історії. Але пізніше вона набула широкого поширення в багатьох країнах світу. Після США спочатку її перевірили в Південно-Африканській республіці, далі – в країнах "азіатських тигрів", а потім в країнах Західної та Східної Європи.

Відповідно до даної теорії кожні 20-25 років народжується нове покоління людей, які мають риси характеру, звички й особливості, що виділяють їх на тлі всіх інших. Крім того, це люди, які виростили в один час, пережили схожий досвід, та, як правило, мають загальну систему цінностей. В цілому, теорія поколінь побудована на циклічності розвитку суспільства з урахуванням закономірного чергування етапів підйому й кризи.

Виокремлення покоління груп в даній концепції зумовлено не просто датою народження, а й набором схожих базових цінностей, сформованих під впливом певних соціальних, економічних і політичних умов, в яких людина зростає приблизно до 12-ти років, тобто особливостей навколишнього суспільного середовища індивіда та норм сімейного виховання, характерних для відповідного періоду [11].

Головною ідеєю теорії поколінь є те, що ключовим елементом визначення тимчасових рамок будь-якого покоління є категорія цінностей, які загальні для різних країн (наприклад, такі ключові події в світі, як виникнення мережі Інтернет, поширення мобільного зв'язку тощо). Зміна поколінь також проходить практично в одному режимі в усьому світі [10; 11; 12].

Відповідно до теорії поколінь розрізняють такі типи поколінь в ХХ ст. та ХХІ ст. [10]:

1. **Мовчазне покоління**, інша назва: *традиціоналісти* (народжені в 1923-1943 роках);
2. **"Бєбі-бумери"**, інші назви: *післявоєнне покоління, покоління демографічного вибуху* (народжені в 1944-1963 роках);
3. **Покоління X** (народжені в 1964-1983 роках);
4. **Покоління Y**, інші назви: *мережеве покоління, покоління "міленіум", покоління соціальних мереж, нульові* (народжені в 1984-2003 роках);

5. **Покоління Z**, інші назви: *цифрове покоління*, *покоління "Альфа"*, *покоління "MeMeMe" ("ЯЯЯ")*, (народжені з 2004 року й донині).

Наведемо короткі характеристики цих поколінь для з'ясування того, наскільки суттєвою є відмінність у їх світосприйнятті та потребах [8; 10; 11; 12].

Мовчазне покоління. Дане покоління народилося й було виховане в складний період індустріалізації, колективізації, жорсткого та репресивного правління Йосипа Сталіна, період Другої світової війни, післявоєнного голоду й розрухи. Всі ці події сформували людину нового типу, яка кардинально відрізняється від попередніх поколінь: терплячу, мовчазну та виконавчу. Представники цього покоління вкрай шанобливо ставляться до закону, посади й статусу людини. Голодне дитинство також наклало свій відбиток на світогляд представників даного покоління: для таких людей характерна запасливість та економність.

Покоління "бєбі-бумєри". Таку назву це покоління отримало через післявоєнний сплеск народжуваності. У його представників – високий рівень патріотизму. Це люди-оптимісти, яким притаманний командний дух і колективізм. Для них важливо допомагати один одному, працювати разом і спільно. Вони вміють робити практично будь-яку ручну роботу, освічені й досвідчені в багатьох галузях. Багато з представників цього покоління активні, подорожують, освоюють гаджети. Представники цього покоління люблять спорт, намагаються зберігати своє здоров'я й активність якомога довше, відрізняються гарним здоров'ям та енергійністю.

Покоління X. Як правило, люди з покоління X відрізняються глобальної поінформованістю, технічної підкованістю, а також самостійністю. Представники цього покоління виховані батьками в епоху економічних та політичних змін. З дитинства вони привчені до самостійності через постійну зайнятість батьків. Тому в них сформувались такі якості, як відповідальність, сумлінність, готовність до змін, розрахунок на власні сили, врахування життєвого досвіду.

Вони високо цінують знання, продовжують послідовно вчитися й будувати кар'єру протягом всього життя, причому їх освіта достатньо глибока і системна. Представники цього покоління із задоволенням діляться своїми знаннями, навичками, цінують час, можливість вибору; в роботі обов'язково повинні бачити сенс та потребують постійної реалізації своїх творчих здібностей, прояві нестандартності мислення. Надають великого значення моральним нормам, а тому уважні до людей та вміють успішно вибудовувати ділові комунікації. Відрізняються здатністю до прийняття рішень, але, в той же час, орієнтовані на думку близьких у здійсненні важливих кроків. Ці люди – потенційні підприємці, ефективні керівники, гарні експерти й наставники [10; 11].

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є поява нового покоління людей – так званих "*цифрових аборигенів*" (*digital natives*). Цей термін вперше використав американський дослідник Марк Пренскій у 2001 році [13]. Так він став називати людей, які народились тоді, коли вже були створені цифрові технології. Для "*цифрових аборигенів*" все, що пов'язано з цифровими технологіями, є доступним, простим, зрозумілим, оскільки їх дорослішання відбувалося під впливом комп'ютерних ігор, мобільних телефонів та інших цифрових засобів. Їх взаємодія з іншими людьми засобами цифрових комунікацій навчила їх думати і опрацьовувати дані інакше, ніж це роблять їх попередники.

Для попередників "*цифрових аборигенів*" Марк Пренскій запропонував термін "*цифрові іммігранти*" (*digital immigrants*) – це люди, які народилися раніше, коли ще не існувало цифрових технологій. Вони освоювали ці технології вже дорослими [13].

Відповідно до теорії поколінь та дослідження М. Пренского представники поколінь Y та Z належать до "*цифрових аборигенів*", а інші покоління (покоління X, "*бєбі-бумєри*", мовчазне покоління) – до "*цифрових іммігрантів*".

Покоління Y. На представників цього покоління основний вплив мали інтенсивний розвиток ІКТ та цифрових технологій, в результаті чого одними з основних їх властивостей є: гнучкість мислення, здатність до швидкого накопичення досвіду, сильна залежність від цифрових технологій, високий рівень володіння сучасними засобами комунікацій, мобільність, дружність.

Їх дитинство пройшло під батьківською опікою, але зовнішнє середовище навколо них змінювалося наймовірніше швидко. Як правило, це енергійні люди, які легко пристосовуються, вміють виконувати роботу великих обсягів. Вони постійно прагнуть до нових знань, розвитку; розуміють, що час рухається швидко, тому не хочуть бути вузьким фахівцем, а розвиваються в різних сферах одночасно.

Представники цього покоління до навчання ставляться досить формально і, як правило, не прагнуть до отримання фундаментальної освіти. Вони здатні до адаптації в корпоративному середовищі, однак їхня робота не може займати весь їх час. Люди з покоління Y завжди будуть прагнути підлаштувати умови праці під своє життя, віддаючи переваги гнучкому графіку та дистанційному виконанню завдань [11].

До цього покоління належить більшість сучасних студентів. Багато дослідників відзначають, що навчання цих молодих людей істотно відрізняється від навчання студентів минулих років. Сучасні студенти мають ряд характеристик, які кардинально змінюють традиційний навчальний процес. Розуміючи ці особливості, педагог може спростити навчальний процес, змотивувати студентів, активізувати їх навчально-пізнавальну діяльність і, як результат, підвищити ефективність і результативність навчання [8].

Покоління Z. Це діти глобалізації та цифрового суспільства. На їх соціальний світогляд вплинули світова фінансово-економічна криза, розвиток мобільних технологій, технологій на основі Веб 2.0 та цифрових технологій в цілому.

Це покоління відрізняється абсолютною відсутністю чітко визначеної життєвої позиції, що пов'язано з надмірною батьківською гіперопікою. Тому вони ще менш самостійні й більш орієнтовані на себе, ніж представники покоління Y. Насторожено ставляться до всього незнайомого, відчувають себе абсолютно вільно тільки в мережному середовищі, прекрасно орієнтуючись в штучно змодельованих ситуаціях й відчуваючи значні труднощі під час командної роботи. Люди цього покоління несамоствійні, постійно потребують опіки й того, щоб їм хтось вказував на те, чим вони повинні займатися, проте, досить волелюбні, їх важко до чого-небудь змусувати, адже вони ніколи не будуть робити того, чого не хочуть [11; 12].

Більшість сучасних учнів належать до покоління Z. Наведемо ще деякі їх характеристики [11; 14; 15].

Діти цього покоління товариські й активні, але надають перевагу комунікаціям, в основному, в мобільних додатках. Вони краще за своїх попередників сприймають різні відомості, швидко й охоче навчаються, особливо за умови, якщо знання дозволяють їм отримати нові навички, але в той же час, не схильні до запам'ятовування, сподіваючись на використання технологій у будь-який час. Переважну більшість відомостей вони отримують з інтернет-ресурсів. За рахунок того, що вони не бачать сенсу навчання в школі (або в університеті), вони можуть не отримати базових знань й навичок.

Все, що вони дізнаються за допомогою засобів інтернету, як правило, носить ситуативний характер. Незважаючи на це, представники покоління Z відрізняються креативністю та багатозадачністю; цінують речі, які можна відразу спробувати на практиці й значно гірше сприймають "чисту" теорію, відірвану від життя; не люблять монотонності, цінують різноманітність, здатні до швидкого переключення уваги, а тому готові до різнопланової роботи, але постановка завдань для них повинна бути чіткою та

зрозумілою, оскільки безпосередньо від цього фактично залежить ефективність їх роботи.

В силу особливостей мислення представники цього покоління краще опановують знання в ігровій формі, а правила, формули і т.д. їм простіше сприймати в формі інфографіки, яка їм зрозуміліша.

2.2. Вплив цифрових технологій на розвиток сучасної молоді

Діти покоління Z швидше навчаються, ефективніше використовують технології, швидше освоюють нові навички. У зв'язку з високим темпом розвитку технологій серед дослідників існує припущення, що це покоління буде ще розумнішим, зможе скоріше адаптуватися до нових умов й повністю позбутися расових, етнічних, гендерних та інших стереотипів у всіх сферах життя.

Результати наведеного нижче дослідження також підтверджують розглянуті вище міркування стосовно особливостей розвитку дітей покоління Z.

У 2015 році в США було проведено опитування учнів від 8 до 18 років для визначення часу використання ними комп'ютерних пристроїв та цифрових технологій [16]. Результати дослідження показали, що в середньому діти проводили за пристроями від 6 до 9 годин щодня, не враховуючи час на виконання уроків або навчання (Рис. 1):

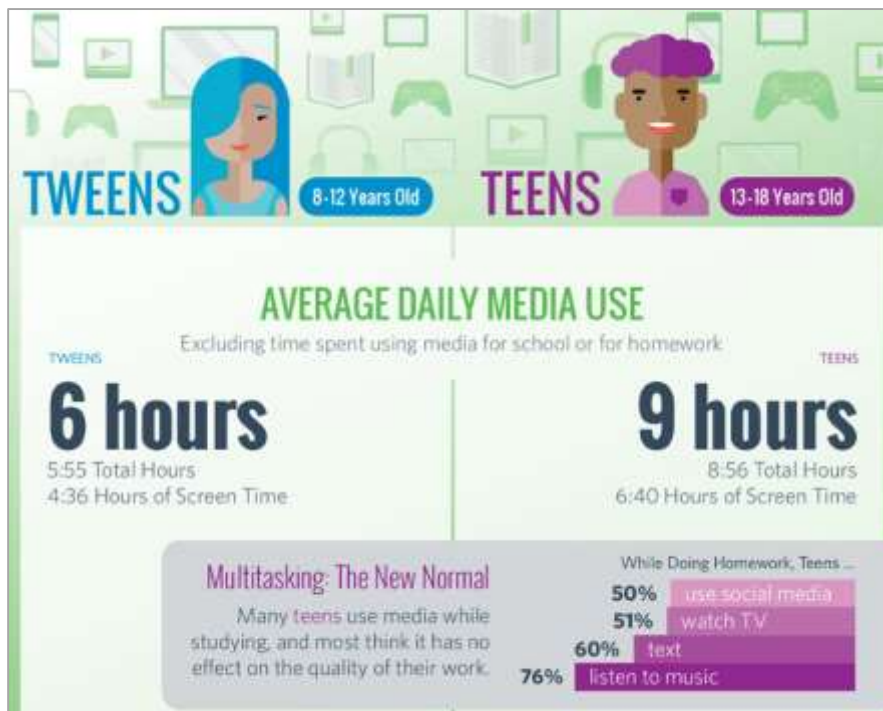

Рис. 1. Час використання комп'ютерних пристроїв та цифрових технологій дітьми від 8 до 18 років, США (2015 р.)
(Ресурс: за даними з джерела [16])

Крім того, дане дослідження також показало, що майже половина дітей використовували мобільні пристрої (41% для дітей від 8 до 12 років, 46% для дітей від 13 до 18 років). При цьому учні від 8 до 12 років використовували власні планшети й смартфони відповідно 53% та 24% опитаних, а серед учнів від 13 до 18 років 37% мали власні планшети, а 67% – власні смартфони (Рис. 2):

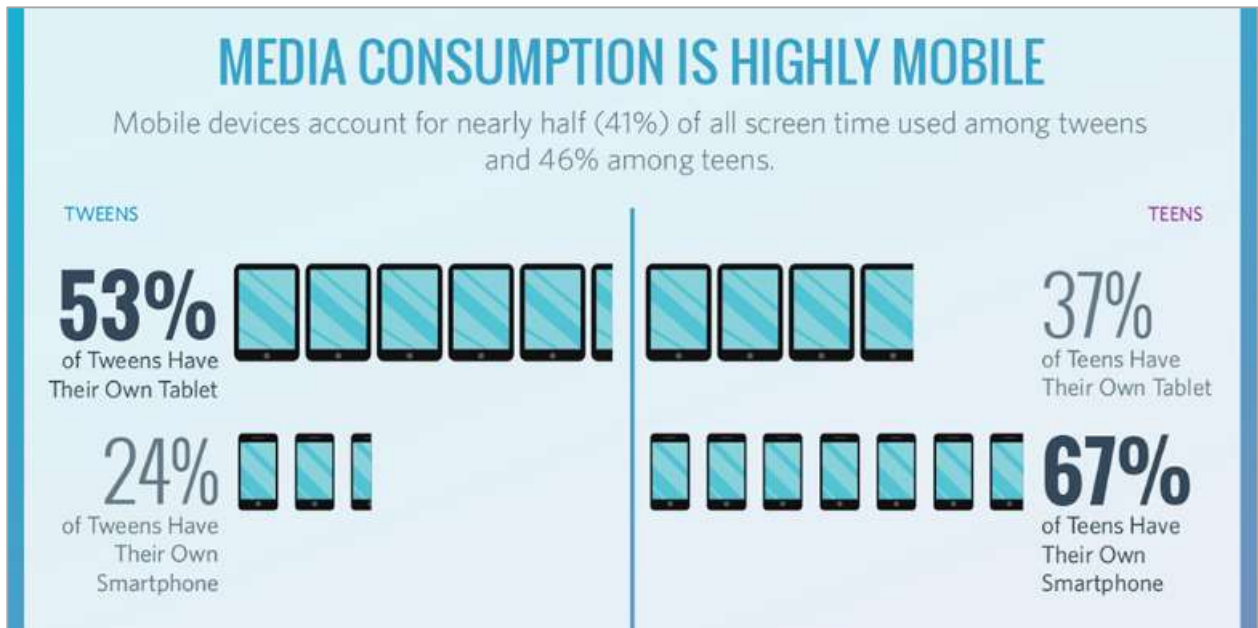

Рис. 2. Використання мобільних пристроїв дітьми від 8 до 18 років, США (2015 р.)
(Ресурс: за даними з джерела [16])

На рис. 3 подано статистику щоденного дозвілля дітей з урахуванням використання ними комп'ютерних пристроїв та цифрових технологій:

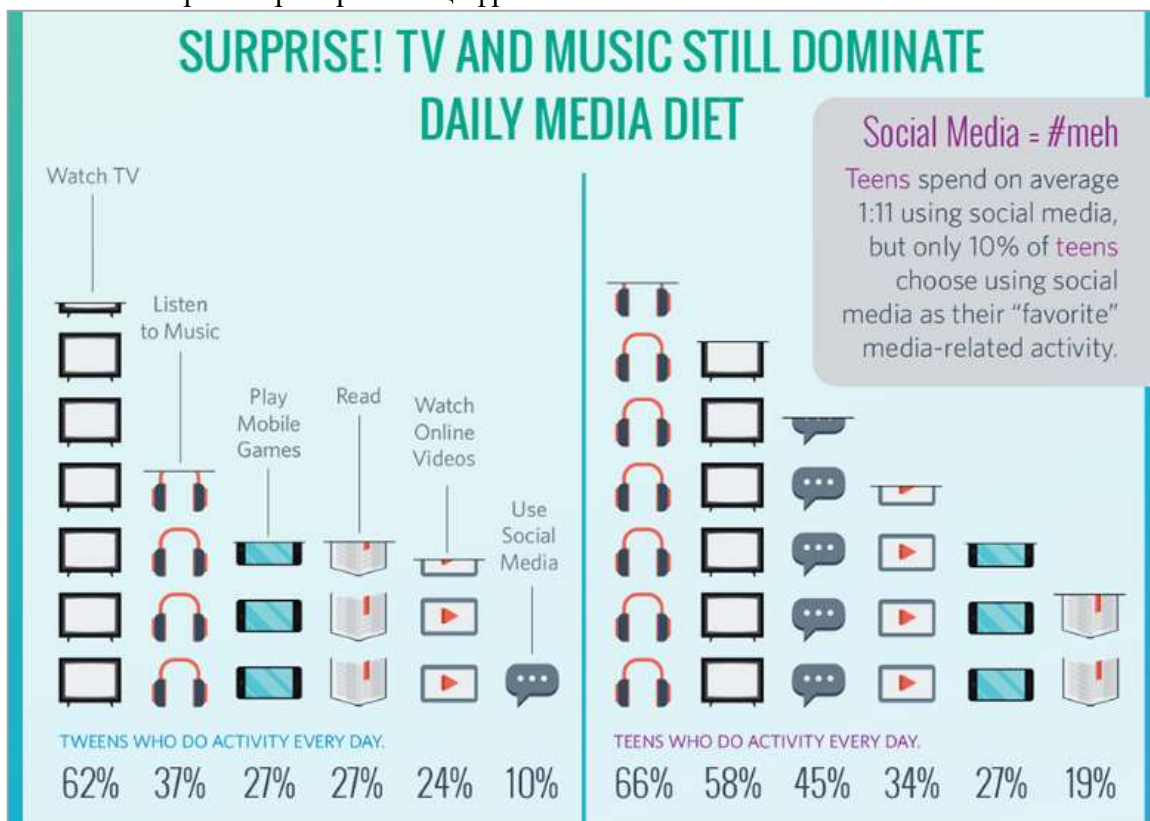

Рис. 3. Статистика щоденного дозвілля дітей від 8 до 18 років з урахуванням використання ними комп'ютерних пристроїв та цифрових технологій, США (2015 р.)
(Ресурс: за даними з джерела [16])

Дослідження для визначення видів дозвілля дітей від 8 до 12 років показало, що вони витрачають вільний час на:

- слухання музики – 62%;
- перегляд телевізора – 37%;
- комп'ютерні ігри з використанням мобільних пристроїв – 27%;
- читання – 27%;
- перегляд онлайн відео – 24%;
- використання соціальних медіа (соціальних мереж, месенджерів тощо) – 10%.

Для учнів від 13 до 18 років ці характеристики є такими:

- слухання музики – 66%;
- перегляд телевізора – 58%;
- використання соціальних медіа (соціальні мережі, месенджери тощо) – 45%;
- перегляд онлайн відео – 34%;
- комп'ютерні ігри з використанням мобільних пристроїв – 27%;
- читання – 19%.

Наведене дослідження [16] також підтверджує, що сучасна молодь відрізняється від покоління викладачів як способами спілкування та отримання знань, так і швидкістю мислення.

Дослідження британських вчених також свідчить про те, що сучасні діти набагато більше часу працюють з технологіями, ніж попереднє покоління. Наприклад, у Великобританії діти проводять більше часу з різноманітними пристроями, ніж спілкуються зі своєю сім'єю: діти дошкільного віку граються за гаджетами батьків, використовуючи смартфони та/або планшети. Такий ранній контакт із технологіями, безумовно, впливає на їх розвиток, соціалізацію, навчання.

Таким чином, дані результати підтверджують дослідження багатьох психологів та соціологів стосовно того, що підлітки, їх сприйняття даних, знань, способи мислення тощо суттєво відрізняються від відповідних характеристик старших поколінь, до яких, також належать їх вчителі. Таким чином можна говорити про існування суттєвого розриву між "цифровими аборигенами" та "цифровими іммігрантами", оскільки останні народилися раніше і, як правило, відстають у світі технологій [17].

Одним із шляхів розуміння того, як цифрові технології впливають на розвиток дітей покоління Z, – це з'ясування того, яким чином діти залучені до використання цифрових технологій; як робота в онлайн середовищі та комунікація за допомогою комп'ютерних пристроїв впливає на них; як це відрізняється від традиційних способів сприйняття даних тощо. Для цього британська академічна установа "The Open University" розробила онлайн курс "Дитинство в цифрову епоху" ("*Childhood in the digital age*") (<https://www.open.edu/openlearn/education-development/childhood-the-digital-age/content-section-overview?active-tab=description-tab>) [18].

В онлайн курсі викладачі звертають увагу на переваги та недоліки впливу цифрових технологій на дітей. До них належить, наприклад, надзвичайна багатозадачність, притаманна дітям вже у ранньому віці. Раніше пізнавальна діяльність учнів відбувалась таким чином: діти були залучені до одного завдання, у процесі виконання якого здобували певні знання. На сучасному етапі розвитку суспільства діти частіше намагаються виконати декілька завдань одночасно: написати текстові повідомлення, послухати музику, переглянути веб-сторінку та ін.

Одним з негативних наслідків цього явища є складність в концентруванні учнів на одній дії, оскільки вони звикають до поверхової уваги на велику кількість предметів одночасно, але при цьому не можуть сфокусуватися на повідомленні, яке є найбільш значущим для виконання певного завдання. Таке явище називається "*кліпове мислення*" (*clip thinking*).

"Кліпове мислення" (від англ. *clip* – "вирізка (з газети), уривок (фільму)") означає сприйняття даних короткими яскравими уривками, без намагання встановити між ними

логічні зв'язки (на зразок способу сприйняття даних в музичному відеоролику, в якому відеоряд – це слабко пов'язані між собою образи). За аналогічним принципом формується кліпове мислення та світогляд, коли людина сприймає світ не цілісно, а як послідовність майже не пов'язаних між собою частин, фактів, подій. Часто людина з кліповим мисленням не може, а, іноді, й не здатна аналізувати певну ситуацію, образ якої надовго не затримується в думках, оскільки він майже відразу зникає, а його місце займає новий [9, С. 2].

Основними ознаками кліпового мислення є [9; 19; 22]:

- *Неспроможність довго концентруватися на певних конкретних повідомленнях.*
- У людей з кліповим мисленням здатність аналізувати дані помітно знижується, оскільки будь-яка інформація дуже швидко замінюється новою. Від того, наскільки людина вміє опрацьовувати дані, витрачаючи на це достатньо тривалий час, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, залежать її успіхи в кар'єрі та житті в цілому.
- *Домінування візуального сприйняття даних над вербальним.*
- *Багатозадачність.*

Сучасні молоді люди можуть майже одночасно робити багато завдань: слухати, писати, висловлювати думки, шукати дані тощо.

До переваг кліпового мислення належать:

- Кліпове мислення захищає мозок від інформаційного перевантаження (легко переключаючись між предметами уваги, люди уникають перевтоми).
- Кліпове мислення прискорює реакцію.

До недоліків кліпового мислення належать:

- Поверхневе мислення: невміння виокремлювати головне, аналізувати, бачити причинно-наслідкові зв'язки, дуже часто – відсутність власної точки зору (люди сприймають відомості короткими фрагментами).
- Послаблення відчуття співпереживання (зниження емпатії). Велика кількість даних про насилля, нещастя, різні катастрофи, які сприймаються людьми з телевізора, youtube, засоби масового інформування (ЗМІ), поступово знижують чутливість людини, рівень її здатності до співпереживання та співчуття іншим людям.
- Зниження рівня успішності та рівня засвоєння знань.

Сучасна молодь дуже мало читає, часто не розуміє змісту прочитаного, не вміє передати чужі думки своїми словами, а також аналізувати їх. Учні швидко забувають те, чому їх навчили зовсім нещодавно.

Кліповий тип мислення передусім притаманний представникам покоління Y та Z, до яких належать сучасні студенти (молодь близько 20 років, яка починає виходити на ринок праці) та учні. Таким чином важливо змінювати підходи до навчання молодого покоління.

Новий погляд на навчання сучасних студентів та школярів запропонував Стів Уїллер, професор технологій навчання Інституту освіти Плімутського університету, член групи E-learning Network. Він запропонував так звану "піраміду цифрового залучення" (*pyramid of digital engagement*). Його схема (Рис. 4) ілюструє, що поведінка учнів при роботі в онлайн середовищах містить ті ж самі види діяльності, що й при традиційному навчанні [17; 20; 21; 22].

Рис. 4. Піраміда цифрового залучення сучасної молоді до навчальної діяльності (Ресурс: власна розробка на основі джерела [20], URL: https://www.open.edu/openlearn/ocw/pluginfile.php/559733/mod_oucontent/oucontent/22067/23cdf135/0f7de26a/3_2_engagement_pyramid_of_digital_learning02.jpg, (дата звернення 21.09.2020))

На піраміді показано, що діяльність в онлайн середовищах та комунікація засобами комп'ютерних мереж включає ті ж рівні, що й традиційна діяльність: від пасивної ролі, як, наприклад, спостереження, читання – до активного обговорення та створення власного контенту. Навчання дітей, як правило, починається з пасивної фази – того, що вони дивляться, слухають, а потім вони вже переходять до активних дій.

На найвищих рівнях піраміди видно, що діти активно та свідомо працюють в онлайн середовищах. Тут може відбуватися зміна їхнього мислення, процес включення дитини в навчання – спочатку "поширити, вподобати", потім прокоментувати, взяти участь у дискусії – і до створення власних продуктів. Створення власного медіаконтенту та навчання інших, на думку автора, створює потужну мотивацію до проведення подальших досліджень. Цікавою є думка С. Уїллера щодо заохочення вчителів використовувати соціальні медіа та мобільні технології в навчанні – оскільки це та галузь, на якій діти добре розуміються [17; 22]. Це може бути шляхом до активного залучення учнів до навчальної діяльності та глибшого вивчення предмета дослідження.

2.3. Умови безпечної роботи дітей в інтернеті

Поряд із становленням цифрового суспільства для учнів виникає багато прихованих ризиків, пов'язаних з необмеженим доступом до комп'ютерних мереж, які можуть негативно позначитися на формуванні особистості дитини. Для запобігання поширення такого явища необхідно забезпечити умови безпечної роботи в інтернеті для дітей.

Для реалізації цього в ЄС в 2018 році до 2022 року була прийнята програма "Безпечний інтернет", яка є однією зі складових "Цифрової стратегія Європейської комісії" (European Commission Digital Strategy), [23; 24].

В програмі зазначено, що наразі кожний з трьох користувачів інтернету – це дитина. Діти починають використовувати засоби інтернету все у дедалі молодшому віці, як правило, раніше, ніж вони починають читати або писати. Для роботи в інтернеті діти застосовують різні пристрої. Більше часу вони проводять, користуючись соціальними медіа, більше грають в онлайн ігри, частіше використовують мобільні додатки без нагляду дорослих. Таким чином, використання інтернету стало більш персоналізованим й, багато в чому, неконтрольованим.

Немає сумнівів, що в сучасних умовах діти потребують якісного контенту і відповідних навичок й інструментів для безпечного та відповідального використання засобів інтернету.

Інші актуальні документи, присвячені розвитку питань інформаційної безпеки дітей при роботі з цифровими технологіями, зокрема в інтернеті, детально розглянуті в роботі [25].

До найпоширеніших загроз при роботі дітей в інтернеті належать (Рис. 5):

- неправдиві (фейкові) новини;
- умисне цькування певної особи в онлайн середовищах (кібербулінг);
- поява шкідливого контенту під час онлайн ігор (наприклад, шкідлива реклама);
- пересилання особистих фотографій, повідомлень інтимного змісту за допомогою сучасних засобів зв'язку (секстинг);
- поширення шкідливого контенту;
- створення передумов для зловживань над дітьми через завоювання їхньої довіри, наприклад, шляхом привітань, дарування подарунків, запрошення до довірливого спілкування тощо (грумінг).

GROWING UP IN THE DIGITAL SOCIETY

THE MOST FREQUENT AND EMERGING INTERNET RISKS

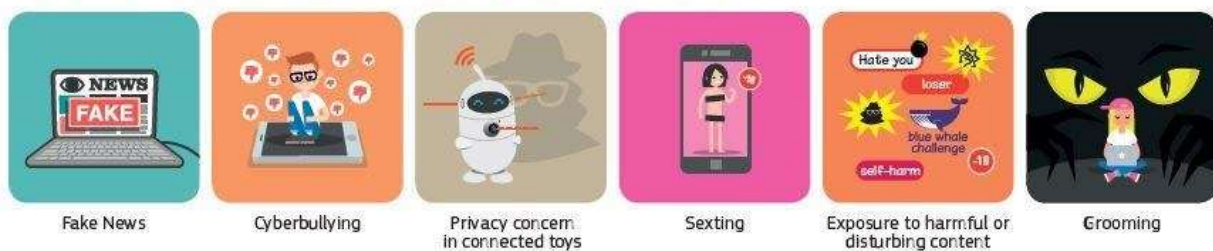

Рис. 5. Інфографіка, присвячена огляду загроз дітей при роботі в інтернеті (Ресурс: за даними програми ЄС "Безпечний інтернет" [23],

URL: https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files/dsm_website.jpg (дата звернення: 21.09.2020))

До заходів, спрямованих в ЄС на забезпечення інформаційної безпеки при роботі дітей в інтернеті відповідно до зазначеної програми, належать [23]:

- сприяння виробництву творчого та навчального онлайн контенту для дітей, поширення позитивного інтернет-досвіду при роботі маленьких дітей з комп'ютерними мережами;
- розширення рівня обізнаності, навчання цифровій грамотності та основних засад інформаційної безпеки дітей при роботі в інтернеті в усіх школах ЄС;

- створення безпечного середовища для дітей, використання батьківського контролю, розробка класифікації відповідності контенту віковим категоріям дітей;
- боротьба з матеріалами сексуального насильства над дітьми в інтернеті та з сексуальною експлуатацією дітей.

В Україні також проводяться фундаментальні наукові дослідження в галузі інформаційної безпеки учнів. Зокрема, цьому присвячена робота [25], в якій не тільки розглянуто основи інформаційної безпеки учнів, в тому числі при роботі в інтернеті, а й запропоновано методіку підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інформатизованого навчального процесу. Відповідно до даного дослідження **інформаційна безпека учнів** визначається як стан захищеності основних інтересів учнів від загроз, що викликані інформаційним впливом на психіку та соціокультурний розвиток різними антисоціальними суб'єктами й наявним інформаційним середовищем в суспільстві, в тому числі й в освітянському середовищі [25, С. 83].

В контексті розвитку інформаційної безпеки актуальним постає питання розвитку в учнів, вчителів, батьків **медіаграмотності**. **Медіаграмотність** (медійна грамотність) – сукупність знань, навичок та умінь, що дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати й створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їхній вплив [26].

Для сприяння формуванню медіаграмотності українців у 2016 році розроблена Концепція впровадження медіаосвіти, головною метою створення якої є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти, що має стати фундаментом гуманітарної безпеки держави, розвитку і консолідації громадянського суспільства, протидії зовнішній інформаційній агресії, всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формуванню в громадян медіаінформаційної грамотності й медіакультури відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей [27].

Питанням розвитку медіаосвіти в Україні та формуванню медіаграмотності присвячено багато робіт (Г. Волошко, Р. Гуревич, В. Іванов, Т. Левовицкий, Г. Онкович, В. Ризун, Ю. Усов, А. Федоров, А. Шариков та ін.). Узагальнюючи їх дослідження, можна виокремити основні чинники впливу медіасередовища на дітей [22]:

- зростання кількості джерел даних та повідомлень;
- розширення доступу до всеможливих даних;
- зростання агресивності інформаційного та медіа середовища, а також відповідного контенту.

У цьому аспекті необхідно формувати в учнів критичне мислення, в тому числі й при роботі в інформаційних середовищах, а також формувати медіакультуру майбутніх та практикуючих учителів та батьків. З введенням медіаосвіти у вітчизняну освітню систему така можливість з'являється [22].

Інформаційна та медіаграмотність учителів є важливим фактором безпеки в сучасному інформаційному просторі. Тому сучасним педагогам необхідно бути готовими до реалізації нової педагогічної стратегії в умовах становлення інформаційного суспільства.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У процесі даного дослідження показано вплив цифрових технологій на розвиток сучасного покоління учнів і студентів, важливість урахування особливостей їх розвитку для визначення шляхів ефективної педагогічної взаємодії з ними.

Важливим питанням на сьогодні є визначення негативних наслідків впливу цифрових технологій на сучасну молодь, до яких, зокрема, належать загрози при роботі в інтернеті. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є розвиток в учнів, вчителів, батьків медіаграмотності. Крім того, основою підготовки молодого покоління до життя в цифровому суспільстві є розвиток національних програм із забезпечення інформаційної безпеки учнів, формування в них критичного мислення та медіаграмотності, їх захист від ризиків, що виникають при роботі в інтернеті.

Отже, проведене дослідження показує важливість зміни підходів до навчання молодого покоління. Подальші дослідження автора будуть спрямовані на відслідковування тенденцій розвитку сучасних освітніх технологій та їх використання для ефективного навчання сучасної молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коростіль Л.А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії. Народна освіта. Випуск №1(34). 2018. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (дата звернення: 18.10.2020).
2. Солдатова Г. Покоління Z: психолог розповіла, як Інтернет змінив сучасних дітей. Ukr.Media. 2016. URL: <https://ukr.media/science/272956> (дата звернення: 18.10.2020).
3. Мірошникова А. Як вчителям порозумітися з "цифровим" поколінням дітей. Освіторія. 2017. URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-pokolinnnyam-ditej-porady-psyhologa> (дата звернення: 18.10.2020).
4. Федорак С. Українська шкільна освіта vs учні покоління Z. Studway. 2019. URL: <https://studway.com.ua/ukrainska-shkilna-osvita> (дата звернення: 18.10.2020).
5. Подік І.І. Студенти Z: особливості та перспективи. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Випуск 159. 2017. С. 130-135. URL: <http://www.ndi-fp.nusta.edu.ua/report/publication/20171124094943.PDF> (дата звернення: 18.10.2020).
6. Антошків М.С. Врахування психологічних особливостей студентів цифрового покоління шляхом організації змішаного навчання. Фізико-математична освіта. 2018. Випуск 1 (15). С. 128-131. URL: https://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua//journals/2018-v1-15/2018_1-15-Antoshkiv_Scientific_journal_FMO.pdf (дата звернення: 18.10.2020).
7. Зеленов Є.А. Цифрове покоління: ризики, переваги, засоби взаємодії. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 5 (86). 2018. С. 46-57. URL: <http://oaji.net/articles/2019/690-1553878668.pdf> (дата звернення: 18.10.2020).
8. Umryk, M. Using active e-learning to accommodate the Net Generation of learners In: 'E-learning & Lifelong Learning', Monograph Sc. Editor: Eugenia Smyrnova-Trybulska, University of Silesia, Studio-Noa, Katowice-Cieszyn, Vol. 5, 2013, pp. 101-113. Retrieved from: <https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/E-learning-and-Lifelong-Learning.pdf.pdf> (accessed on 20.05.2020).
9. Семеновских Т.В. Феномен "Клипового мышления" в образовательной вузовской среде. Интернет-журнал Науковедение. 2014. № 5 (24). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-klipovogo-myshleniya-v-obrazovatelnoy-vuzovskoy-srede> (дата звернення: 22.05.2020).
10. Howe, N., Strauss, W. Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company. ISBN 978-0-688-11912-6.

11. Гурова И.М., Евдокимова С.Ш. Теория поколений как инструмент анализа, формирования и развития трудового потенциала. МИР (Модернизация. Инновации. Развитие). 2016. Т. 7. No 3. С. 150-159. doi: 10.18184/2079-4665.2016.7.3.150.159. URL: https://www.researchgate.net/publication/311849328_THEORY_OF_GENERATIONS_AS_A_TOOL_FOR_ANALYSIS_FORMATION_AND_DEVELOPMENT_OF_LABOUR_POTENTIAL (дата обращения 21.05.2020).
12. Codrington, G. Detailed Introduction to Generational Theory. TomorrowToday. 2008. URL: <https://ngkok.co.za/sinode2016/intro-generations.pdf> (accessed on 21.05.2020).
13. Prensky, M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. MCB University Press. 2001. October. Vol. 9. Issue 5. DOI: dx.doi.org/10.1108/10748120110424843 Retrieved from: <http://www.marcprensky.com> (accessed on 19.05.2020).
14. Howe, N., Strauss, W. Millennials Rising: The Next Great Generation. Knopf Doubleday Publishing Group. ISBN 978-0-375-70719-3.
15. Howe, N., Strauss, W. Millennials & K-12 Schools: Educational Strategies for a New Generation. Great Falls: LifeCourse Associates. ISBN 978-0-9712606-5-8.
16. Common Sense Census. Media Use by Tweens and Teens: Infographic. Common Sense Media. 2015. URL: <https://www.commonsensemedia.org/the-common-sense-census-media-use-by-tweens-and-teens-infographic> (accessed on 19.05.2020).
17. Дорош М. Діти і технології: "піраміда цифрової поведінки". Media Sapiens. 2015. URL: <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/13763/2015-07-21-diti-i-tekhnologii-piramida-tsifrovoi-povedinki/> (дата звернення: 20.05.2020).
18. Childhood in the digital age. [Online Course]. The Open University. Retrieved from: <https://www.open.edu/openlearn/education-development/childhood-the-digital-age/content-section-overview?active-tab=description-tab> (accessed on 20.05.2020).
19. Kornuta, O., Pryhorovska, T., & Potiomkina, N. (2017). Clip Thinking and Clip Perception: Teaching Methods Aspect. Electronic scientific professional publication "Open educational e-environment of modern University". (3). pp. 75-79. ISSN: 2414-0325. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.7579>. Retrieved from: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/71/97> (accessed on 22.05.2020).
20. Wheeler, S. Episode 3.1: A pyramid of digital engagement? [Online Course lecture]. Childhood in the digital age. The Open University. Retrieved from: <https://www.open.edu/openlearn/ocw/mod/oucontent/view.php?id=21151§ion=2> (accessed on 20.05.2020).
21. Wheeler, S. Just how far can they go? Learning with 'e's. Blog. 2013. URL: <http://www.steve-wheeler.co.uk/2013/05/just-how-far-can-they-go.html> (accessed on 20.05.2020).
22. Волошко В.Г. Сучасні виклики інформаційного суспільства в аспекті формування медіаграмотності майбутніх педагогів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. №9 (53). С. 3-12. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/1889/1/Suchasni%20vyklyky%20informatsiino%20suspilstva.pdf> (дата звернення: 20.05.2020).
23. Creating a Better Internet for Kids. Shaping Europe's digital future (2019, October 18). European Commission. 2019. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/creating-better-internet-kids-0> (accessed on 23.05.2020).
24. European Commission Digital Strategy. 28 November 2018. European Commission. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategy/decision-making_process/documents/ec_digitalstrategy_en.pdf (accessed on 06.05.2020).

25. Підгорна Т.В. Педагогічна інформатика: монографія. Київ. Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. 2017. 357 с.
26. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різуна. Київ. Центр вільної преси, 2012. 352 с. URL: <https://www.aup.com.ua/uploads/momg.pdf> (дата звернення: 23.05.2020).
27. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). 2016. MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (дата звернення: 23.05.2020).

PECULIARITIES OF THE MODERN LEARNERS GENERATION UNDER THE CONDITIONS OF THE DIGITAL SOCIETY DEVELOPMENT

Oksana Strutynska

Associate professor, PhD, Vice-Dean of Scientific Work and International Activities,
Faculty of Informatics,
National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine
o.v.strutynska@npu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3555-070X

Abstract. The paper considers the peculiarities of the modern learners generation, the impact of digital technologies on their development. The modern generation of children is born and grows under the conditions of rapid development of digital technologies, digital transformation of many areas of social life, etc. Young people perceive these changes as daily phenomena, this is their ordinary world, in which they can orient easily and accept new formats of interaction naturally. In order to effectively teach young people, it is necessary to understand their motivational factors, ways of thinking, peculiarities of perception of learning material under the conditions of constant use of digital technologies and digital devices. The paper presents brief characteristics of generations according to the theory of generations by N. Howe and W. Strauss. The peculiarities of generations Y and Z, which are represented by modern students and pupils, respectively, are characterized. It is determined that the learning of generation Y representatives differs significantly from the learning of students of previous years. Modern students have a number of characteristics that radically change the traditional learning process. The peculiarities of generation Z, which includes modern students, is that they use technology more effectively. Thus, understanding these peculiarities of the learners' development, teachers can increase the efficiency and effectiveness of the learning process. The findings describe the impact of digital technologies on the development of modern youth, namely, how children are involved in the use of digital technologies; how working in the online environment and communication using digital devices affects the development of the modern generation; how this differs from traditional ways of perceiving data, etc. Also, some negative consequences of the impact of digital technologies on modern youth, the most common threats to children's work on the Internet and possible ways to ensure their information security are considered. The studies results showed the importance of taking into account the characteristics of the current learners' generation to determine ways of effective pedagogical interaction with them.

Keywords: digital technologies; generation Y; generation Z; "clip" thinking; media literacy.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Korostilj, L. (2018). Generation Z: finding ways of pedagogical interaction. Public education. Vol. №1(34). 2018. October 18, 2020. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (in Ukrainian)
2. Soldatova, G. (2016). Generation Z: A psychologist told how the Internet has changed modern children. Ukr.Media. October 18, 2020. <https://ukr.media/science/272956> (in Ukrainian)

3. Miroschnykova, A. (2017). How teachers communicate with the "digital" generation of children. Osvitoria. October 18, 2020.
<https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-pokolinnym-ditej-porady-psyhologa> (in Ukrainian)
4. Fedorak, S. (2019). Ukrainian school education vs students of generation Z. Studway. October 18, 2020.
<https://studway.com.ua/ukrainska-shkilna-osvita> (in Ukrainian)
5. Podik, I. (2017). Students Z: features and prospects. Scientific notes of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko. Series: Pedagogical sciences. Vol. 159. 2017. pp. 130-135. October 18, 2020.
<http://www.ndi-fp.nusta.edu.ua/report/publication/20171124094943.PDF> (in Ukrainian)
6. Antoshkiv, M. (2018). Taking into account the psychological characteristics of digital generation students by organizing blended learning. Physical and Mathematical Education. 2018. Vol. 1 (15). pp. 128-131. October 18, 2020.
https://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua//journals/2018-v1-15/2018_1-15-Antoshkiv_Scientific_journal_FMO.pdf (in Ukrainian)
7. Zelenov, Ye. (2018). Digital generation: risks, benefits, means of interaction. Spirituality of personality: methodology, theory and practice. 5 (86). 2018. pp. 46-57. October 18, 2020.
<http://oaji.net/articles/2019/690-1553878668.pdf> (in Ukrainian)
8. Umryk, M., (2013). Using active e-learning to accommodate the Net Generation of learners In: 'E-learning & Lifelong Learning', Monograph Sc. Editor: Eugenia Smyrnova-Trybulska, University of Silesia, Studio-Noa, Katowice-Cieszyn, Vol. 5, 2013, pp. 101-113. May 05, 2020.
<https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/E-learning-and-Lifelong-Learning.pdf.pdf>
9. Semenovskih, T. (2014). The phenomenon of "Clip thinking" in the educational university environment. Online journal Science. 2014. 5 (24). May 22, 2020.
<https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-klipovogo-myshleniya-v-obrazovatelnoy-vuzovskoy-srede> (in Ukrainian)
10. Howe, N., Strauss, W. (1991). Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company. ISBN 978-0-688-11912-6.
11. Gurova, I. & Evdokimova, S. (2016). Generation theory as a tool for analysis, formation and development of labor potential. WORLD (Modernization. Innovation. Development). 2016. Vol. 7. Issue 3. pp. 150-159. doi: 10.18184/2079-4665.2016.7.3.150.159. May 21, 2020.
https://www.researchgate.net/publication/311849328_THEORY_OF_GENERATIONS_A_S_A_TOOL_FOR_ANALYSIS_FORMATION_AND_DEVELOPMENT_OF_LABOUR_POTENTIAL (in Ukrainian)
12. Codrington, G. (2008, July). Detailed Introduction to Generational Theory. TomorrowToday. May 21, 2020.
<https://ngkok.co.za/sinode2016/intro-generations.pdf>
13. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. MCB University Press. 2001. October. Vol. 9. Issue 5. DOI: dx.doi.org/10.1108/10748120110424843 May 19, 2020.
<http://www.marcprensky.com>
14. Howe, N. & Strauss, W. (2000). Millennials Rising: The Next Great Generation. Knopf Doubleday Publishing Group. ISBN 978-0-375-70719-3.
15. Howe, N. & Strauss, W. (2007). Millennials & K-12 Schools: Educational Strategies for a New Generation. Great Falls: LifeCourse Associates. ISBN 978-0-9712606-5-8.

16. Common Sense Census (2015). Media Use by Tweens and Teens: Infographic. Common Sense Media. May 21, 2020
<https://www.commonsensemedia.org/the-common-sense-census-media-use-by-tweens-and-teens-infographic>
17. Dorosh M. (2015). Children and technology: the "pyramid of digital behavior". Media Sapiens. May 21, 2020
<https://ms.detector.media/media-i-diti/post/13763/2015-07-21-diti-i-tekhnologii-piramida-tsifrovoi-povedinki/> (in Ukrainian)
18. Childhood in the digital age. [Online Course]. The Open University. May 20, 2020.
<https://www.open.edu/openlearn/education-development/childhood-the-digital-age/content-section-overview?active-tab=description-tab>
19. Kornuta, O., Pryhorovska, T., & Potiomkina, N. (2017). Clip Thinking and Clip Perception: Teaching Methods Aspect. Electronic scientific professional publication "Open educational e-environment of modern University". (3). pp. 75-79. ISSN: 2414-0325. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.7579>. May 22, 2020.
<https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/71/97>
20. Wheeler, S. (2013). Episode 3.1: A pyramid of digital engagement? [Online Course lecture]. Childhood in the digital age. The Open University. May 20, 2020.
<https://www.open.edu/openlearn/ocw/mod/oucontent/view.php?id=21151§ion=2>
21. Wheeler, S. (2013). Just how far can they go? Learning with 'e's. Blog. May 20, 2020.
<http://www.steve-wheeler.co.uk/2013/05/just-how-far-can-they-go.html>
22. Voloshko, V. Modern challenges of the information society in the aspect of formation of media literacy of future teachers. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. 2015. 9 (53). pp. 3-12. May 20, 2020.
<http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/1889/1/Suchasni%20vyklyky%20informatsiino%20suspilstva.pdf> (in Ukrainian)
23. Creating a Better Internet for Kids. Shaping Europe's digital future (2019). European Commission. May 23, 2020.
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/creating-better-internet-kids-0>
24. European Commission Digital Strategy. 28 November 2018. (2018). European Commission. May 06, 2020.
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategy/decision-making_process/documents/ec_digitalstrategy_en.pdf
25. Pidhorna, T. (2017). Pedagogical informatics: monograph. Kyiv. National Pedagogical Dragomanov University. 357 p. (in Ukrainian)
26. Media education and media literacy: a textbook (2012). Ed. V.F. Ivanov, O.V. Volosheniuk; Scient. Ed. V.. Rizuna. Kyiv. Tsentr vilnoi presy (publisher), 352 p. May 23, 2020.
<https://www.aup.com.ua/uploads/momg.pdf> (in Ukrainian)
27. The concept of implementation media education in Ukraine (new edition). (2016). MediaSapiens. May 23, 2020. <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (in Ukrainian)